

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA O'YIN FAOLIYATI ORQALI TA'LIM BERISH USULLARI

Mirzaakbarova Yoquthon Sotvoldiyevna

Turon international universiti talabasi

4-kurs talabasi

Annotatsiya: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin faoliyati orqali ta'lim berish eng samarali, zamonaviy va insonparvar yondashuvlardan biri sifatida e'tirof etiladi. Bolalik davrida bola rivojlanishining eng tabiiy va muhim shakli bu - o'yin. O'yinda bola atrof-muhitdagi narsalar hamda voqea-hodisalarni o'zicha ifodalaydi, idrok qiladi va o'z dunyoqarashini shakllantira boradi. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bola o'yin orqali eng avvalo o'zida bor bilim va ko'nikmalarni mustahkamlaydi, yangi bilimlarni esa tabiiy muhitda va o'zining faol ishtiroki natijasida o'zlashtiradi. O'yin faoliyati orqali ta'lim metodikasiga asoslanar ekanmiz, maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi darslar, mashg'ulotlar va ko'ngilochar dasturlar aynan o'yin elementlari bilan boyitilishi muhim deb hisoblanadi.

Kalit so'zlar: o'yin faoliyati, maktabgacha ta'lim, ta'lim berish usullari, bolalar rivoji, interfaol metodlar, faol o'yinlar, ijodiy o'yinlar, didaktik o'yinlar, bolalar motivatsiyasi, pedagogik texnologiyalar.

O'yin faoliyati pedagogik jarayonning muhim bo'g'ini bo'lib, bolalarda muloqot, tafakkur, kuzatuvchanlik, mustaqil qaror qabul qilish, guruhda ishlash, kooperatsiyalashish, hamda liderlik kabi qimmatli hayotiy ko'nikmalarning shakllanishiga bevosita xizmat qiladi. Bolaning rivojlanishida o'yin elementlari mavjud bo'lgan vaziyatlar orqali, u o'zining ijodiy fikrlashini, voqealarga o'ziga xos baho berish qobiliyatini, shuningdek, mustaqillik va tashabbus ko'rsatish sifatlarini rivojlantiradi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin orqali o'qitish, nafaqat an'anaviy bilimlarni berishda, balki ta'lim-tarbiya jarayonida psixologik muhitni yengillashtiradi, bolalarda

ijobiy his-tuygʻularni uygʻotadi, sogʻlom raqobat muhitini hosil qiladi. Bunday yondashuv bolalarning mustaqil fikrlash va oʻz-oʻzini baholash qobiliyatini kuchaytiradi. Shuningdek, bolalarning mustaqil harakat qilishi va oʻz xatti-harakatlarining natijalarini anglash malakasi rivojlanadi. Taʼlim jarayonini bolalarning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda tashkil qilish, ayniqsa, maktabgacha yoshdagi bolalarda oʻyin vositasida amalga oshirilganda, koʻproq natija beradi. Oʻyin jarayonida har bir bola oʻzini erkin va faol his qiladi. U oʻz tashabbusini koʻrsatadi, ijod qilishga intiladi, oʻzining individual ehtiyojlari va qiziqishlarini namoyon etadi. Oʻyin bolaga oʻz-oʻzini ifodalash, oʻz xatti-harakatlarini boshqarish va nazorat qilish, boshqalar bilan teng huquqli muomala qilish imkoniyatini beradi. Bu esa bola shaxsining toʻlaqonli rivojlanishiga yordam beradi [1].

Maktabgacha taʼlimdagi oʻyin metodlari turlicha boʻlishi mumkin. Didaktik oʻyinlar, rolli oʻyinlar, dramatizatsiya oʻyinlari, qurilish oʻyinlari va jismoniy oʻyinlar mazkur yosh bosqichidagi bolalarni har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan. Bolaning aqliy salohiyatini oshirishga doir didaktik oʻyinlar, ular orasida oʻzaro musobaqalashish, savol-javoblar, guruhlarda ishlash, yodlash va fikrlash jarayonlarini kuchaytirishga xizmat qiladi. Ijtimoiy-psixologik rivojlanish uchun esa rolli va dramatik oʻyinlar muhim ahamiyatga ega, chunki bunda bola turli rollarni bajaradi, oʻzini boshqaning oʻrniga qoʻyadi va muayyan ijtimoiy vaziyatlarni oʻrganadi. Oʻyin faoliyati bolalarning nutqini, uni kommunikatsiya vositasi sifatida rivojlantirish uchun, oʻz fikrini aniq va ravon ifodalash, savol berish, tushuntirish va muloqot qilish koʻnikmalarini mustahkamlash uchun ham muhim hisoblanadi. Oʻyin orqali bola harakat qilish, oʻz energiyasini toʻgʻri yoʻnaltirish, muayyan qoidalarga amal qilish, oʻzini tutish va oʻz ishlariga javobgarlikni his qilishni oʻrganadi. Maktabgacha taʼlim tashkilotlarida oʻyin asosidagi taʼlimda metodik yondashuv, yaʼni, oʻqituvchilar tomonidan oʻyinining mazmuni, shakli va maqsadlariga mos dasturlar, stsenariylar, maxsus vositalar va resurslarni tanlash muhim ahamiyat kasb etadi. Har bir oʻyin, avvalo, bolalarning qiziqishlari, ehtiyojlari va rivojlanish darajasiga mos tanlangan boʻlishi zarur. Oʻyin orqali oʻrgatiladigan bilim, koʻnikma va malakalar hayotiy ahamiyatga ega boʻlmogʻi lozim. Metodikadagi yangiliklar, interfaol

yondashuvlar, yangi pedagogik texnologiyalar hamda xorijiy tajriba va ilg'or amaliyotlardan foydalanish, o'quv jarayonining samaradorligi va natijadorligini oshiradi. Mazkur jarayonda o'qituvchining roli nihoyatda muhim. O'yin faoliyatining natural va o'zini oqlagan tarzda tashkil qilinishi, bola va o'qituvchi o'rtasidagi o'zaro hurmat, ishonch va erkinlik muhitining mavjudligi, ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi, o'qituvchining layoqatli rahbariyati ostida o'yin chin ma'noda ta'lim hamda tarbiya vositasiga aylanadi [2].

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin faoliyati orqali ta'lim berish ko'plab ijobiy jihatlarga ega. Bolada mustaqillik, ijodkorlik, muloqotda tabiiylik, jamoada ishlash ko'nikmasi mustahkamlanadi. Bolaning tafakkuri, xotirasi, idroki va e'tibori kengayadi. O'yin faoliyatining moslashuvchanligi va hayotiylikka asoslanganligi o'quv jarayonini jonlantiradi, bolalarda hayot uchun muhim malakalarni shakllantiradi. Ma'naviyat va axloqiy tarbiyada ham o'yin metodi keng qo'llanib, bolalarning odob-axloqi, o'zini tutishi, yolg'on bilan haqiqatni, yaxshi bilan yomonni ajratadi. O'yin faoliyatining psixologik va pedagogik asoslari maktabgacha ta'lim uchun yanada chuqur o'rganishni taqozo etadi. Bola o'z rivojlanishining eng faol bosqichida, har bir o'yin orqali yangi bilim va tajriba hosil qiladi. O'yin, bola uchun nafaqat ko'ngilochar, balki hayotiy muhim ko'nikmalarni shakllantiruvchi vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu bois, zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin faoliyatiga asoslangan darslar va mashg'ulotlar keng joriy etilmoqda. O'yin faoliyati orqali ta'lim berishning eng muhim afzalligi shundaki, maktabgacha yoshdagi bola o'ziga yuklatilgan majburiyatni emas, balki o'z chiqishlari orqali va erkin muhitda bilimni o'zlashtiradi. Bu jarayonda bola o'z yoshiga mos bo'lgan harakat va faoliyat turlarini tanlab oladi, o'z-o'zini qiziqtirgan har qanday savolga javob topishga harakat qiladi. O'qituvchi esa bolaning mustaqil faoliyatiga rahbarlik qilib, kerakli paytda yo'naltirish, maslahat yoki yordam bera oladi [3].

Maktabgacha ta'lim tashkilotida o'yin orqali ta'lim berish natijasida, bola o'zini baxtli, o'z harakatlari va muvaffaqiyatlaridan mamnun his qiladi. Rivojlangan davlatlar tajribasida ham maktabgacha ta'lim jarayonida o'yin metodidan keng foydalaniladi. Jahonda tan olingan pedagogik tajribalar shuni ko'rsatadiki, o'yin vositasida berilgan bilim

chuqurroq va samaraliroq o'zlashtiriladi. Shuningdek, bolalarda o'z jonajon yurti, mustaqil davlatiga hurmat, milliy qadriyatlarga xos xulq-atvor, qiziqish va zavq uyg'otiladi. Maktabgacha ta'limda bolalar bilan ishlashda o'yin orqali ta'lim berishning asosiy vazifasi ularning ijtimoiylashuvini ta'minlash, o'z-o'zini anglash va rivojlantirish, mustaqil fikrlash, yaratuvchanlik, hamda hayotiy muammolar yechimiga erishish ko'nikmalarini rivojlantirishdan iboratdir. O'yin - bu hayot maktabining dastlabki bosqichi. Bola o'zi uchun yangi va noma'lum bo'lgan dunyoni o'yin orqali o'rganadi, unda o'zini va boshqa insonlarni anglaydi, o'z kasbiy va axloqiy salohiyatini namoyon etishga jazm topadi. Bolaning ruhiy va aqliy jihatdan sog'lom rivojlanishi uchun o'yin faoliyati orqali ta'lim olish, har kuni yangi-yangi taassurotlar, bilim va malakalarni o'zlashtirish imkonini beradi. O'yin orqali bilim, ko'nikma va malakalar zamonaviy pedagogikaning eng dolzarb masalasi sifatida maydonga chiqmoqda. Shu sababli maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin asosida tuzilgan mashg'ulotlarga ustuvor ahamiyat berilmoqda, didaktik topshiriqlar esa har bir bolaning imkoniyatlarini e'tiborga olgan holda, ijodiy yondoshuv bilan amalga oshirilmoqda [4].

O'yin asosidagi ta'lim samaradorligining yana bir yo'nalishi shundaki, bola o'z-o'zini rivojlantirishga, yangi mashg'ulot va bilimlarni o'zlashtirishga, yangilikka intilishga moyil bo'ladi. O'yin orqali ijodiy tafakkur, mantiqiy mushohada va mulohaza yuritish kuchayadi. Mazkur jarayonda, o'qituvchi ham bolalarning yosh va qobiliyat imkoniyatlarini aniqlab olish hamda ularni eng to'g'ri yo'nalishga yo'naltirish imkoniga ega. Aniq metodik yondashuvlardan biri - har bir bolaning individual qobiliyat va xususiyatlarini inobatga olgan holda, unda bor iste'dod va salohiyatni yuzaga chiqarish, uni aniqlash va rivojlantirishdan iborat. O'yin asosidagi vazifalar, topshiriqlar, kichik guruhlarda ishlash, individual va juftlik mashg'ulotlari orqali bola o'z faoliyatini kengaytiradi, jonli muloqotga kirishadi, ko'nikma va malakalar kompleks tarzda o'zlashtiriladi. Shu tarzda, samarali ta'lim va tarbiya natijalariga erishiladi [5].

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin faoliyati orqali ta'lim berish usullari bugungi kunda pedagogika sohasida eng dolzarb va samarali yondashuvlardan biri sifatida qaralmoqda. Hozirgi zamon bolalari turli intellektual va ijtimoiy rivojlanish bosqichidan

o'tmoqda. Ana shu o'tish davrida o'yin faoliyati orqali o'qitish muhim ahamiyatga ega bo'lib, bola salomatligi, psixik rivojlanishi va bilim olish jarayonining eng asosiy posangilaridan hisoblanadi. O'yin orqali ta'lim usullari ilmiy asoslangan, tarbiyaviy va didaktik maqsadlarga erishishda o'ziga xos yo'nalishlarni shakllantirgan. Didaktik o'yinlar ta'limning eng asosiy vositalaridan biri sifatida, bolalarning aqliy salohiyatini, e'tiborini hamda xotirasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bunda bola turli topshiriqlarda ishtirok etadi, fikr yuritadi, savollar beradi va masalalarni hal qilish uchun turli strategiyalarini sinab ko'radi. Didaktik o'yinlarda qiziqarli topshiriqlar, rang-barang materiallar va interfaol uslublar bolaning tabiiy qiziqishini uyg'otib, uni ta'lim jarayoniga jalb qilish imkonini beradi. Bu usulda o'qituvchi bola faoliyatini tashkil etuvchining asosiy rolini bajaradi, lekin bola mustaqil hamda ijodiy fikrlashga ham undaladi. Ustozlarning rolli o'yinlar tashkil etish tajribasi ko'p yillik amaliyotda o'zini oqlagan. Rolli o'yinlar bolalarning ijtimoiy tajribani o'zlashtirishiga, muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga va o'z his-tuyg'ularini boshqarishga yordam beradi. Rolli o'yinlar jarayonida bola real hayotiy vaziyatlar asosida turli rollarni bajaradi, o'zining va boshqalarning harakatlariga baho beradi. Shuningdek, bolalarning badan tarbiya, harakatli o'yinlar orqali rivojlanishi hamda sog'lom hayot tarzi asoslarini shakllantirishga yordam beruvchi muhim pedagogik vosita sifatida amal qiladi. Harakatli o'yinlar bolalarda chidamlilik, epchillik, tezkorlik kabi muhim jismoniy sifatlarni rivojlantiradi, shuningdek, ular orqali bolalarda o'zaro hamkorlik va jamoaviy ishlash ko'nikmalari mustahkamlanadi. Bunday rivojlantiruvchi o'yin usullari bolalarning so'z boyligini oshirish, nutqini ravonlashtirish, ifodali fikrlashini rivojlantirishda ham samarali natijalar beradi. Ta'lim jarayoniga qiziqish uyg'otish, o'quv muhiti, o'yin muhitiga moslashtirish bilan birga, bolalarning mustaqil fikrlash va ijtimoiy tajriba orttirishiga imkoniyatlar ochiladi. Muloqotli o'yinlar, so'zlashuvli mashg'ulotlar, dramalashgan o'yinlar va boshqa interfaol metodlar natijasida bolalar o'z fikrini bildirib o'rganadi, o'zini erkin his qiladi va o'z qobiliyatlarini kengaytiradi. Ta'limda o'yin metodlarini izchil va maqsadga muvofiq tashkil qilish natijasida bolalarning yangi bilimlarni o'zlashtirish darajasi yuqori bo'ladi. Ular har bir mavzuga doir asosiy bilimlarni hayotga bog'liq ravishda o'zlashtirib boradi. O'yin natijalari bolaning yuksak qiziqishi,

faolligi, mustaqilligi va tashabbuskorligiga dalolat beradi. Bola o'yin muhitida o'zini sinaydi, xatolarini ko'radi, o'rganadi va doimiy taraqqiyot sari harakat qiladi. Joyida tanlab olingan o'yin usulining pedagogik salohiyati bolada faqatgina ko'nikmalar emas, balki turli tushunchalar, ijtimoiy munosabatlar, hamkorlikka kirishish, muammolarni hal qilishi hamda axloqiy qadriyatlarning shakllanishiga olib keladi. Pedagogik tahlil natijalariga ko'ra, o'yin faoliyati orqali ta'lim olgan bolalar mustaqil fikrlashi, muloqotga kirishishda ochiqlikka, atrofida sodir bo'layotgan voqealarga qiziquvchan, har bir hodisaga o'z munosabatini bildirishga tayyor bo'ladi. O'yin faoliyati ularning ijtimoiy jihatdan ko'proq faollashuviga va shaxs sifatida yetuklashishiga zamin yaratadi. Ta'lim jarayonini o'yin faoliyati asosida tashkil qilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalar o'rtasida raqobat va hamkorlik, bilim olishga bo'lgan qiziqish, ijodiy hodisalarni kuzatish, o'z harakatlarini ongli ijro etish, topshiriqlarni mustaqil bajarishga intilish, eng asosiysi esa, o'z kamchilik va ijobiy tomonlarini anglash hamda bartaraf etish uchun harakat qilish qobiliyati shakllanadi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni bolalar tarbiyasi, ijtimoiylashuvi, intellektual va aqliy rivojlanishining asosi sifatida xizmat qiladi. O'yin - bu bolalik dunyosining yorqin, mazmunli va hayotga tayyorlaydigan maktabidir. Bolalarda erkin raqobat, ijodkorlik, mustaqil fikrlash, tez va aniq qaror qabul qilish, boshqalar bilan to'laqonli muloqot va hamkorlik, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning shakllanishi o'yin asosidagi ta'lim natijasidir. Shu maqsadda, zamonaviy maktabgacha ta'lim muassasalarida o'yin faoliyati asos yuqorida turgan, ustuvor va asosiy yondashuvlardan biri bo'lmog'i lozim. Bu esa, kelajak avlodimizning barkamol, har tomonlama rivojlangan, o'z yo'lini izlaydigan va topadigan shaxs bo'lib voyaga yetishining kafolatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alimova, S. M. (2018). "Maktabgacha ta'limda o'yin texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik asoslari". Ta'lim va rivojlanish, 3(2), 115-122.

2. Bozorova, G. B. (2019). “Maktabgacha yoshdagi bolalarda kognitiv rivojlanish va o‘yinlar”. Zamonaviy pedagogika jurnali, 4(1), 88-94.
3. F.R.Qodirova, Sh.K.Tashpulatova. Bolalar bog‘chasida metodik ishlar - T.: Voris -2012 kasb-hunar uchun darslik.
4. O.Hasanboeva, M. Tadjieva, Sh. Toshpulatova va boshq. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. —T., «Ilm-ziyo», 2012 O‘quv qo‘llanma.
5. Karimov, U. U., & Karimova, G. Y. (2021). THE IMPORTANCE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN ACHIEVING EDUCATIONAL EFFECTIVENESS. Журнал естественных наук, 7(1).
6. Usmanov, N., Ganiev, B. S., & Karimova, G. Y. (2021). The Philosophical Basis For The Formation Of Spiritual Maturity Among Young People. Oriental Journal of Social Sciences, 33-37.
7. Normatova, M. R. (2022). "Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy kompetensiyani shakllantirishda o‘yin faoliyatining ahamiyati". Ta'lim va taraqqiyot, 9(2), 141-148.
8. Rasulova, Sh. R. (2019). “Maktabgacha ta’limda faol o‘yin usullaridan foydalanish”. O‘qituvchi va zamon, 3(4), 99-104.